

GLEDALIŠKI LIST

XIX

XX

1
9
4
1

1
9
4
2

O P E R A

9 DONIZETTI: DON PASQUALE

GAETANO DONIZETTI:

Don Pasquale

*Komična opera v treh dejanjih, besedilo napisal skladatelj, poslo-
venil Niko Štritof.*

Dirigent: N. Štritof.

Režiser: R. Primožič.

Osebe:

Don Pasquale, star samec	J. Betetto k. g.
Doktor Malatesta, zdravnik	V. Janko
Ernesto, Pasqualov nečak	A. Manoševski
Norina, mlada vdovica	S. Ivančičeva
Notar	F. Jelnikar

Sluge, brivec, krojač itd.

Godi se v Rimu.

Vodja zbora: R. Simoniti.

Inscenator: Inž. F. Franz.

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1941-XIX/42-XX

OPERA

ŠTEV. 9

GAETANO DONIZETTI:

DON PASQUALE

PREMIERA 24. JANUARJA 1942-XX.

Vilko Ukmar:

Donizettijev pomen

Tista posebna igriva lahkotnost, ki se je javljala v klasični umetnosti kot nekak odmev veselja nad prirodnostjo in nad življenjem v njej, je bila morda najbolj značilna svojina Donizettijeve glasbene tvornosti in se razpenja kot vesel nasmeh čez vse njegove umetnine ter jim daje neko preprosto prisrčnost. Zato ni čudno, če so Donizettijeve komične opere v učinku presegle njegova tragična dela in postale tisti člen v verigi njegovih stvaritev, ki je dvignil najvišje svojo umetniško ceno. In »Don Pasquale« je višek k njem.

Donizetti je bil umetnik velikega talenta in velike ambicije, bil je človek močno razvite, a nekam krhke notranjosti. Dosledna vzročnost mu je iz teh osnov narekovala delo, ki je poznalo čisto umetniško podobo, ki pa se istočasno ni pomišljalo prisluhniti sosednjim učinkovitim vzorom zato, da hitro uspe. Rossini, ki je taisti čas umetniško povsem obvladal, in ne dosti manj Bellini, ki je s svojo mlado, sočno umetnostjo prepričal svojo glasbeno okolico,

— oba sta se močno dotaknila Donizettijeve umetnosti in pustila v njej občutne sledi. Vendarle je s posebnimi, prvobitnimi potezami obstal med njima s svojo umetnostjo tudi Donizetti ter si z njima delil zasluge in priznanja. Svojtven je ostal v potezih, ki so jih risale v njegovo glasbeno umetnost značilnosti njegovega duševnega obraza.

Razgibana, a v čustvena nasprotja zapletena narava je narekovala Donizettiju svojevrsten glasben izraz. Ker skladateljeva duševnost ni bila ustaljena in ker je nemirno nihala med razpoloženji mračnosti in svetle zanositosti, je postala vsa razboljena. In skladatelj se je sam umikal pred njeno bolečino in se zatekal v veselo zvenenje tonskih valovanj in se v njem oklepал lahkotnih, živahnih in veselih oblik. Zato je njegova glasba večinoma lahkotna in nasmejana. Giblje se v optimističnem siju in je jasna kot otrokovo brbljanje. Poskočna je ter v enakomernem ritmičnem teku in v preprostem vezenju motivov vsa nekam pomirjevalna. V njej je skladatelj reševal samega sebe, a si marsikdaj morda z njo tudi namenoma zakril svoj lastni pogled vase in v svoj duševni svet, ki je postajal iz dneva v dan bolj razboljen, dokler se skladatelj končno ni sam v njem izgubil in se v postopnem razkrajanju pogreznil v temo. — Tako močno se je oprijemal te svoje rešitve in tako se je — morda iz nekega neznanega strahu — z voljo tem bolj poglabljal v to svojo umetnost, čim bolj se je bližala poguba, da v svojih zadnjih letih, ki so ga že dohitela z duševnim razkrajanjem, napisal svojo najboljšo in morda umetniško najbolj dovršeno komično opero — »Don Pasquala«.

Ni čudno, če zato v teh Donizettijevih tonskih oblikah tu in tam zaživi trpek izraz in se pomeša med smejočo in razgibano motiviko kot kaplja pelina v peneči se, sladki šampanjec. Niti ni čudno, če je včasih nenadno dohitela pred mrakom bežečega duha zmedena žalost iz duševnega bistva ter zmotila gladki, za kristalno oblikovnostjo stremeči tok glasbenih misli in ritmičnih tvorb. Kljub vsemu so se v njih tako močno uveljavljali zakoni čistega glasbenega sveta, da je ostala tudi vsa ta glasbena umetnost jasna in dognana.

Res, da Donizetti ni ustvaril posebno visokih, dobo premikajočih umetnin. Res, da se je držal večinoma tedaj že dognanih in poznanih

oblik in v njih enostavne preprostosti, kot jo kažejo razne manjše oblike kavatin, romanc in ariet. Tudi se je v svojih melodijah rad naslanjal na značaj poljudnih, množici prijajočih napevov, ki jih je preprosto okraševal s terciami in sekstami ter jih podpiral z nezapletenimi harmoničnimi sestavi. Toda vse to je oblikoval z nekim posebnim umetniškim zanosom, z nekim svojskim okusom in z neko samo ob sebi umevno lahkotnostjo, ki priča o živem talentu — in je prav v tem dosegal tisto raven umetniškega ustvarjanja, ob kateri se more dojemalec te umetnosti že iztrgati iz vsakodnevnosti, se razgreti v posebnem opoju velike ubranosti in doživeti tisto občutje zlitja z vesoljem, ki mu ga more omogočiti in nuditi samo — prava, čista lepota.

Gledališke zanimivosti

Tržaški Teatro Giuseppe Verdi bo imel v svoji letošnji operni sezoni od 15. januarja do 26. februarja na sporedu sledeča dela: Riccardo Zandonai »Francesca da Rimini« (pojejo Franca Somigli, Herta Dufek, Lina Zinetti, Alessandro Ziliani, Giuseppe Nessi, dirigent Giuseppe Del Campo), Franco Alfano »Vstajenje« (Gianna Pederzini, Paolo Civil, Giuseppe Taddei, dirigent Gianandrea Gavazzeni), Puccini »La Bohème« (Mafalda Favero, Dora De Stefani, Giovanni Malipiero, Giuseppe Taddei, Ottavio Serpo, Antonio Righetti, dirigent Gianandrea Gavazzeni), Giuseppe Mulè »Dafne« (Sara Scuderi, Mariana Radev, Aurelio Marcato, Carmelo Maugeri, dirigent Giuseppe Del Campo), Verdi »Ples v maskah« (Maria Caniglia, Rina Pellegrini, Beniamino Gigli, Enzo Mascherini, dirigent Giuseppe Del Campo), Richard Strauss »Ariadna na Naksu« (Emilica Vera, Carla Gavazzi, Alessandro Dolci, Vladimiro Lozzi, Antonio Spigolon, dirigent Franco Capuana), Manuel De Falla »Trirogelnik« (Ria Teresa Legnani, Filippo Morucci, Carletto Tiben, dirigent Franco Capuana), Gaspare Scuderi »Donata« (Giuseppina Cobelli, Adriana Perris, Franco Beval, Carlo Galeffi, Gino Vanelli, dirigent Franco Capuana), Bellini »Norma« (Iva Pacetti, Ebe Stignani, Alfonso Pravadelli, Luciano Neroni, dirigent Franco Capuana).

Gaetano Donizetti

Gaetano Donizetti se je rodil 25. septembra 1797 v Bergamu. Prvotno so mu namenili odvetniški poklic, čeprav si je sam želel postati arhitekt. Zakaj in kako je presedlal k glasbi, še danes ni natanko znano. Njegov oče je bil preprost uradnik s skromnimi dohodki, a je sina kljub temu po dovršeni gimnaziji poslal v Bergamo v glasbeno šolo k znamenitemu Simonu Mayru. Pozneje se je učil še pri Pilottiju in Matteiju v Bologni. Nagnjenje do gradbene umetnosti se je pri Donizettiju izpremenilo v nagnjenje za glasbo. Narava ga je izoblikovala v glasbenika izredne melodične invencije in bogate tvornosti. Umrl je v 51. letu starosti, 8. aprila 1848. v Bergamu.

Kot skladatelj je bil Donizetti zelo plodovit. Vsega skupaj je napisal 67 oper, 12 kantat, več maš, kvartetov, klavirskih sonat itd. Vendar pa se je do našega časa od vsega tega ohranilo na sporedu le manjši del, in sicer predvsem opere: »Lucrezia Borgia« (1833), »Lucija Lammermoorska« (1835), »Kapljice za ljubezen« (1837), »Polkova hči« (1840) in »Don Pasquale« (1843).

V življenju je bil Donizetti dobrohoten, ljubezniv in z vsemi prijazen. Vsakozí skromen je svojim umetniškim tovarišem rad priznal tuje uspehe. V sodbi je bil obziren, vzpodbujajoč in je vsakomur rad postregel z dobrim svetom. Posebno mladim talentom je bil najboljši prijatelj. Zase varčen, je bil do drugih radodaren in gostoljuben, v družbi veder in šaljiv. Zanimivi so Riccijevi podatki o njegovih odnošajih do Rossinija: »Pet let mlajši Donizetti je bil pristrčen prijatelj svojega svetovno slavnega tovariša Rossinija. Ko so v Bologni leta 1842. nameravali izvajati Rossinijevo »Stabat mater«, je skladatelj prosil Donizettija, da bi vodil izvedbo. Donizetti je ponudbo rade volje sprejel in prišel k vajam v Bologno. Rossini ga je predstavil pevcem z besedami: »Predstavljam vam edinega človeka, ki je sposoben voditi in podati moje delo, kakor sem si ga bil zamislil.« Izvedba je pomenila triumf za skladatelja in za dirigenta. Tisočglava množica je spremila Donizettija do doma in mu pod oknom priredila ovacije. Rossini, ki je bil sicer skopu-

šen, se je prijatelju oddolžil za uspeh izvedbe z majhnim darilom. Pozneje mu je celo ponudil ravnateljsko mesto na konservatoriju v Bologni, kamor bi ga bil na vsak način rad spravil, kakor je videti iz besed njegovega pisma: »Čakam Tvoje odločitve in Tvoje pristanka kakor zaljubljenec na svojo lepotico.« Vendar pa so ostala ta pogajanja brezuspešna, ker so Donizettiju ponudili dobro plačano službo »c. kr. komornega skladatelja in ravnatelja dvornih koncertov« na Dunaju, torej službo, ki jo je prej imel Mozart.

Ko se je Donizetti pripravil na delo za »Don Pasquala«, je napisal že 59 oper, od katerih jih je več poneslo njegovo ime po širnem svetu. Idejo in snov za »Don Pasquala« je posnel po Pavesijevi komični operi »Ser Marcantonio«. Dejanje »Ser Marcantonio« je Donizetti sam predelal in ob koncu leta 1842. v Parizu v par tednih napisal ter skomponiral, tako da je že 3. januarja 1843. leta prišlo do premiere v Théâtre italien v Parizu. Uprizoritev je dosegla velik uspeh, tako da se je »Don Pasquale« obdržal odtelej na vseh evropskih odrih do naših dni.

Odlomki iz „Don Pasquala“

(Iz novega N. Štritofovega prevoda.)

Pasquale: Ah, ogenj prečudežen
žile mi vžiga,
v rajske opojnosti
srce mi dviga.
Starec več nisem,
mlade sem volje,
kri dvajsetletnika
v meni zdaj polje.
Sladka ženinica,
kup otročadi,
najmanj pol tucata,
to so zakladi!
Dečki prepevajo,

deklice rajajo,
vse je veselo,
kar se le da!

*

Ernesto: Vi in zakon?

Pasquale: Da, gospodek!

Ernesto: Vi?

Pasquale: Katera me ne bi hotela?

Ernesto: Še preveč sem presenečen ...

Pasquale: Jaz se oženim!

Ernesto: (Ta je debela!)

Je to mogoče?

Pasquale: Rečeno, ponovljeno:

Don Pasquale iz Corneta,

sin poštenega očeta,

Zdaj posestnik imoviti,

ima čast vam sporočiti,

da se v kratkem poroči.

Ernesto: To je šala!

Pasquale: Šala? Ni malo,

saj se jutri bo skazalo!

Sicer resda imam leta,

a za pravega dekleta

dosti dobro sem ohranjen

in podjetne sem krvi.

Ti pa, ljubi moj gospodek,

glej, da zgineš mi odtod!

Ernesto: Ta preklicana manija

križa mi račun in pot!

*

Ernesto: Zdaj poiščem tuje kraje,

tuje misli, tuje želje,

da pozabim bridko žalost

in zapravljeno veselje.

Niti gore breg visoki,
niti morja mračno dno
me od tebe več ne loči,
srce moje ljubljeno!

*

Pasquale: Vse je pozabljeno, vse odpuščeno:
tu imaš ženo
in ti moža!

Malatesta: Bravo, bravo, don Pasquale,
lep je nauk te morale.

Norina: Kdor izlušči njeno jedro,
živel vedro
bo vse dni!
Vsepovsodi
varno hodi
kdor drži se nje smeri.
Stari panji ne gorijo
in nikarte z njimi v peč,
rjavi zvonci ne zvonijo,
stara reč ni nova reč.

Don Pasquale

(Vsebina)

Prvo dejanje. Staremu panju, donu Pasqualu, se kljub njegovemu šestdesetletnemu samstvu na stare dni vzbude skomine, da bi se oženil, če drugega ne, že iz maščevalnosti do nečaka Ernesta, ki se brani namenjene mu neveste. Ernesto ljubi namreč mlado vdovo Norino in njej na ljubo tvega, da ga bo stari razdedinil. Ker pa sam nima sredstev za poroko, se zateče po pomoč k stričevemu prijatelju, doktorju Malatesti, ki naj bi Pasquala pregovoril, naj ne dela neumnosti, temveč naj nečaku prepusti, da si voli ženo po svojem srcu. Malatesta sklene starca temeljito izučiti in ga ozdraviti muh. Zato navidezno popolnoma soglaša s Pasqualovimi ženitbenimi načrti in mu je celo pripravljen odstopiti za ženo svojo

dozdevno »sestro« Norino, ki mu jo prikaže v najvabljivejših barvah kot vzor ženskega bitja. Pasquale se seveda že ob samem opisu takoj vname za angela v človeški podobi, spodi od doma nepokornega nečaka in sklene se nemudoma oženiti. Ko Ernesto izve, da Malatesta stricu sili Norino v zakon, misli, da ga je doktor izdal in obupa nad samim seboj, ker se je prav ves svet zarotil zoper njega in njegovo ljubezen. Malatesta pa pouči o vsem Norino, ki privoli v njegov načrt. Če bi stari panj v resnici rad okusil zakonske »sladkosti«, pa naj jih! Pasquale naj se najprej s svojimi očmi prepriča o njeni resnični lepoti in dražesti, nakar bo sklenila z njim navidezen zakon, nato mu pa stoj Bog ob strani!

Drugo dejanje. Ernesto je poslal Norini poslovilno pismo in je ves nesrečen zaradi izgube ljubice. Doktor Malatesta predstavi Pasqualu Norino kot svojo sestro. Starcu se ob pogledu na tolikšno angelsko milino kar srce raztopi in zahteva, naj se kar takoj sklene ženitna pogodba. Doktor Malatesta pripelje lažnega notarja, ki opravi ženitno ceremonijo. Kakor hitro pa je to storjeno, se prej nedolžno dekletce izpremeni v vražjo zakonsko furijo in Ksantipo.

Tretje dejanje. Revez don Pasquale neizmerno trpi. Norina mu obrne vso hišo narobe, razmetava oberoč njegovo premoženje za najnesmiselnejše muhe in trpinči ubogega »moža«, da je joj! Pasquale je ves iz sebe. Za konec koncev mu sladka ženka podtakne še pisemce, iz katerega je razvidno, da ga Norina vara z nečakom Ernestom. Na koncu svojih sil in do dna razočaran sklene Pasquale izpiti grenko kupo svojega zakona do poslednje kaplje in se s svojimi očmi prepričati o ženini nezvestobi.

Spremembra. Ernesto in Norina se najdeta na vrtu. Don Pasquale ju ob Malatestovi strani preseneti in zaloti. Starec je seveda do grla sit svojega zakona in rade volje pristane na ločitev in da ga nečak odreši zmaja. Navsezadnje niti ne zameri, kō izve, da so mu vso kašo le navidez skuhal, zakaj ozdravljen je korenito.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Zupančič. Urednik: Smiljan Samec. Za upravo: Ivan Jerman. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.